

UDC 378.02:378.018.43

DOI: 10.35619/iiu.v1i12.300

Jolanta Skubisz

dr, adiunkt katedry pedagogiki
Akademia Humanistyczno-Ekonomiezna
Łódź, Polska

ORCID: 0000-0002-2171-4454

e-mail: j.skubisz@wp.pl

WIRTUALNY WYMIAR DYDAKTYKI W SZKOLE WYŻSZEJ

Streszczenie. Niniejsza publikacja jest próbą przedstawienia współczesnych dylematów i wyzwań dydaktyki oraz kształcenia w Szkole Wyższej w warunkach zdalnego kształcenia, zdalnej pracy i praktyki pedagogicznej. Nie ulega wątpliwości, iż wykorzystanie przede wszystkim dla dydaktyki środowiska elektronicznego zmienia współczesny proces dydaktyczny, co wiąże się z nowymi formami komunikacji i zaistnieniem w środowisku akademickim, które pod wieloma względami różnią się od świata fizycznego. Chodzi nie tyle o poszerzenie lub uzupełnienie tradycyjnej dydaktyki i kształcenia, prowadzonych w przestrzeni fizycznej, ale o przeniesienie ich do alternatywnej przestrzeni elektronicznej. Wiąże się to z potrzebą wykształcenia nowych (innowacyjnych) zasad praktyki w sytuacji edukacyjnej, jaka tworzy się w środowisku elektronicznym. O wadach i zaletach zdalnego kształcenia mówi się wiele. Jednakże właściwe jest tu podejście uwzględniające wiele zasadniczych filarów zdalnego kształcenia, tj.: wirtualną strefę studenta, wirtualną strefę wykładowcy, wirtualny dziekanat, dział uczelni multitransmisji zajęć oraz opcje korzystania z systemu w formie aplikacji mobilnej. Nadto co jest kluczowym aspektem dla środowiska akademickiego to konieczność dopracowania treści akademickiej pracy zdalnej. Nadto zaistniała sytuacja spowodowana koronawirusem Sars-Cov-2 wprowadziła nowy byt prawny, tj. pracę zdalną nauczycieli akademickich. W niniejszej publikacji starano się zatem przedstawić rzeczywistość akademicką w tym zakresie i wizje zdalnego kształcenia, które są złożone i determinowana wieloma czynnikami o charakterze przede wszystkim systemowym (prawnym, organizacyjnym i dydaktyczno-kompetencyjnym).

Słowa kluczowe: cyberprzestrzeń, przestrzeń edukacyjna, zdalne kształcenie, praca zdalna, kształcenie online.

Wprowadzenie. Przemiany związane z wyjątkowo dynamicznym rozwojem technologii informacyjnych dotyczą prawie wszystkich obszarów działalności człowieka, a w szczególności nie omijają systemu edukacyjnego, który – aby dopasować się do potrzeb środowiska studenckiego w epoce cyfrowej – musi przestawić się na inne koncepcje i rozwiązania edukacyjne. Jak podkreśla Maciej Marek Sysło nieporównywalnie szybkie zmiany powodowane przez technologię w społeczeństwie, nakazują spojrzeć na system edukacji jako na proces, który powinien być poprzedzony modelem zmian zawierającym etap odkrywania, zastosowań, integracji i transformacji technologii informacyjnej w edukacji. Konsekwencją zaistniałej sytuacji jest odczuwalna potrzeba zasadniczej zmiany modeli uczenia się, w tym i akademickiego.

W tym miejscu należy mieć świadomość, iż współczesny świat jest światem nieustannych zmian. Socjolog Zygmunt Bauman na jego określenie stworzył nowy termin, którym jest „płynna nowoczesność”, który jest też jednocześnie najkrótszą, ale trafną jego charakterystyką i wskazuje na ogromną dynamikę zmian niemal wszystkich obszarów naszego życia i niezdolność do dłuższego trwania w stanie zachowującym stały kształt.

Dlatego też jednym z fundamentalnych pytań początku XXI wieku – póki co w warunkach globalnego kryzysu epidemicznego – staje się pytanie o rolę i znaczenie uczelni wyższych, a zarazem i studentów wobec otwierającej się także transhumanistycznej perspektywy postczłowieka, funkcjonującego w konwergencji tradycyjnych i technologicznych wymiarów dydaktyki, sprzężonych z mechanicznymi i elektronicznymi ekstensjami umysłu cyberstudentów. W tym kontekście rodzą się też pytania o granice i zdolność uczelni do zastosowań nowych form i metod technologii kreatywnego, wirtualnego kształcenia? W tym zakresie pojawiają się liczne pytania, a zarazem analizy środowisk naukowych i eksperckich, a także stanowiska w przedmiocie konfiguracji dotychczasowej orientacji na samoregulacyjny proces z wykorzystaniem metod e-learningowych (Chałupka, 2020).

Nie ulega wątpliwości, iż wykorzystanie dla dydaktyki środowiska elektronicznego zmienia proces dydaktyczny, co wiąże się z komunikacją i zaistnieniem w środowisku, które pod wieloma względami różni się od świata fizycznego. Chodzi nie tyle o poszerzenie lub uzupełnienie tradycyjnej dydaktyki, prowadzonej w przestrzeni fizycznej, ale o przeniesienie jej do alternatywnej przestrzeni elektronicznej. Wiąże się to z potrzebą wykształcenia nowych zasad i praktyki w sytuacji edukacyjnej, jaka tworzy się w środowisku elektronicznym.

Dziedzina dydaktyki i kształcenia wirtualnego obejmuje szeroki obszar technologii i innowacyjnych metod w tym zakresie. Niewątpliwie te aspekty determinują potrzebę ciągłego poszerzania wiedzy w coraz to nowych obszarach właśnie dydaktyki i kształcenia oraz niejako ewaluację dotychczas przekazywanych treści metodycznych oraz wdrażania różnych narzędzi i odrębnych metod dydaktyki akademickiej.

Społeczną, administracyjną i dydaktyczną weryfikację organizacji procesu kształcenia wirtualnego, zdolność studentów i uczelni do udziału w takim procesie wymogła okoliczność nadzwyczajnego zawieszenia zajęć w uczelniach wyższych wywołanego zagrożeniem wirusem SARS-CoV-2 (Rozporządzenie MNiSW, z 23 marca 2020; Rekomendacje MNiSW, Ustawa z 2 marca 2020). Sytuacja ta stała się przyczynkiem do przeprowadzenia w środowisku studenckim Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie pilotażowego badania ilościowego w zakresie obecnego wirtualnego wymiaru dydaktyki i kształcenia.

Współczesny model dydaktyczny w przestrzeni wirtualnej. Próba analizy. Stały nieprzerwany rozwój koncepcji kształcenia, zarówno w jego zinstytucjonalizowanych, jak również nie zinstytucjonalizowanych postaciach prowadzi do krystalizowania się coraz to nowych form i metod kształcenia jak i jego innowacyjnych, pedagogicznych wymiarów. Dotyczy to w szczególności także modelu kształcenia i dydaktyki w przestrzeni wirtualnej.

W ujęciu ontologicznym samo pojęcie przestrzeni jest kategorią epistemologiczną, która występuje w różnych naukach. Z tego powodu jest też przedmiotem zainteresowania filozofii, ale i zarazem centralną kategorią matematyki, nauk przyrodniczych i nauk humanistycznych, a ostatnio także i pedagogiki w ramach koncepcji przestrzeni edukacyjnej. Koncepcje przestrzeni były rozwijane w ramach

europeskiej tradycji filozoficznej zarówno w oparciu o doświadczenie przednaukowe, jak i doświadczenie naukowe. Współczesne koncepcje przestrzeni koncentrowane są głównie na kanwie idei, które wysuwane są na gruncie nauk przyrodniczych i matematyki. Jednakże rozwój nauki i technologii, w tym technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych, na tyle jest ważny poznawczo, że przekłada się na modyfikacje koncepcji przestrzeni, które tworzyły się tradycyjnie w kontekście potocznego i naukowego doświadczenia (Lejman, 2013).

Współczesna przestrzeń wirtualna opisywana jest w literaturze przedmiotu w różnorodny i niejednoznaczny sposób. Generalnie przestrzeń wirtualna jest utożsamiana z nową przestrzenią edukacyjną, zarówno w szkołach powszechnych, jak i szkołach wyższych. Próbuąc odpowiedzieć na pytanie – czym jest przestrzeń wirtualna sprzyjająca kształceniu i edukacji, należy tu określić treść samego pojęcia przestrzeni. W ujęciu filozoficznym jest to jedna z podstawowych cech materii, zwykle charakteryzowana jako całokształt stosunków zachodzących między współistniejącymi obiektami (podmiotami materialnymi) tj. ich wzajemne rozmieszczenie – odległości, ich rozmiary i kształty określone przez rozkład materii w ruchu. Cytowane wyżej pojęcie *przestrzeni* w kontekście kształcenia i edukacji generalnie należy rozumieć jako miejsce i pole występowania najróżniejszych sytuacji dydaktycznych, a zarazem i wychowawczych w rzeczywistości szkoły wyższej.

Wymiarem przestrzeni wirtualnej jest niewątpliwie przestrzeń komunikacyjna tworzona przez systemy powiązań internetowych. Pozwala jej użytkownikom na komunikację w sieci i nawiązywania relacji w czasie rzeczywistym. Mamy tu do czynienia ze spójnym wymiarem różnego rodzaju elementów, wśród których wyróżniamy: systemy i sieci teleinformatyczne, dane i informacje oraz określonych użytkowników. A zatem wymiar ten kształtuje oprócz tradycyjnej rzeczywistości świata naturalnego rzeczywistość wirtualną. William Gibson tę rzeczywistość odnosi do cyberprzestrzeni (Gibson W., 1984): Cyberprzestrzeń doczekała się wielu definicji i ich treść opiera się generalnie o semantykę technologii cyfrowej. Cyberprzestrzeń jest tu definiowana jako wirtualność nieograniczona przestrzenią i czasem, tj. matematycznie uporządkowanych kodem binarnym abstrakcyjnych form rzeczywistości.

W ujęciu zaś filozoficznym wirtualnym jest to, co jest potencjalne, a nie istnieje jako akt. Powszechnie w literaturze przymiotnik wirtualny definiuje się w dwóch znaczeniach, tj.: filozoficznym i informatycznym. Wirtualny to – stworzony w ludzkim umyśle, ale prawdopodobnie istniejący w rzeczywistości lub mający zaistnieć; – wykreowany na ekranie komputera, telewizora, ale tak realistyczny, że wydaje się rzeczywisty. W pojęciu ogólnym wirtualność kojarzy się z nierzeczywistością, z abstrakcją, stąd wirtualna rzeczywistość brzmi jak antylogia metaforyczna. Zarówno rzeczywista przestrzeń edukacyjna, jak i jej forma tj. przestrzeń dydaktyczna – znajdują się pod wpływem tzw. technologicznej matrycy i sfery wirtualnej tj. cyberprzestrzeni. Zatem kształtuje to nowy model także akademickiej wirtualnej dydaktyki.

Na temat modelu dydaktycznego w ogólności, jak i samego modelu wirtualnej dydaktyki istnieje niestety dość skąpa literatura (Adamczyk B., 2008). Wnikliwa lektura publikacji dotyczących modeli pozwala dostrzec, że pojęcie to jest opisywane przede wszystkim jako konstrukcja naukowa. Przykładem takiego klasycznego opisu modelu jest twierdzenie, iż model to nic innego jak układ, który stanowi narzędzie pośredniego poznania innego układu przez to, że jest do niego w istotny sposób

podobny lub większość cech obu układów jest analogiczna, a układ modelowy jest bardziej dostępny poznawczo.

Natomiast Czesław Dejnarrowicz i Tadeusz Karwat (1974) definiując i określając pojęcie modelu podkreślają, że „pojęcie modelu w dydaktyce oznacza pozornie uproszczoną odbitkę rzeczywistości dydaktycznej. Jest więc konstrukcją teoretyczną, za pomocą której można analizować rzeczywistość w sposób możliwie prosty i pozbawiony sprzeczności”. Warto też zwrócić uwagę na definicję Krzysztofa Polaka. Według niego „model dydaktyczny oznacza najczęściej uporządkowany, szczegółowy układ działań nauczyciela i osoby uczącej się, wzajemnie ze sobą powiązanych, służących realizacji celów kształcenia w toku wzajemnych interakcji. W takim ujęciu modelami mogą być zarówno w miarę nieskomplikowane procedury dydaktyczne, jak i bardziej złożone sekwencje działań podmiotów współuczestniczących w procesie kształcenia” (Polak K., 2004).

Reasumując, oczywiście skrótowo, przegląd pojęć modelu dydaktycznego uprawnionym jest, aby podjąć próbę zdefiniowania wirtualnego modelu dydaktycznego. Otóż model ten ma charakter hybrydowości, tzn. jest to określony układ działań nauczyciela i osoby uczącej się wykorzystujących różnego rodzaju technologie elektroniczne. W powiązaniu z tradycyjnymi formami procedur dydaktycznych hybrydowość w przestrzeni wirtualnej można zdefiniować, jako właściwość powstała w wyniku skrzyżowania lub zmieszania cech, elementów należących do różnych, często odmiennych strukturalnie i odległe genetycznie, przeciwstawnych przedmiotów lub stanów (Banasiak M., Parafinowicz R., 2015).

W tym miejscu należy wskazać, iż póki co nie są znane jakiegokolwiek badania naukowe w przedmiocie ewaluacji stosowania hybrydyzacji współczesnego modelu dydaktycznego, nie tylko w szkołach wyższych. Porządkując zagadnienie modelu dydaktycznego oraz przestrzeni wirtualnej wypada tu wskazać, iż słowo model jest stosowane również na oznaczenie środka dydaktycznego, będącego wzorcem przedmiotu poznawczego przez studentów (uczniów), lecz niedostępnego w wersji oryginalnej, np. model krajobrazu, fabryki, maszyny, kwiatu, zwierzęcia itp., model tego typu zwykle wykonuje się w odpowiedniej skali.

Generalnie przestrzeń jako narzędzie lub zapośredniczenie zawiera w sobie synonimiczność z większością aspektów nie tylko wirtualnego modelu dydaktycznego, ale i także przestrzeni wirtualnej. Otóż w przestrzeni dydaktycznej za narzędzie uznaje się przestrzeń wirtualną, natomiast komputer jest tu środkiem dydaktycznym. Zatem również w pedagogice Internet traktowany jest jako złożony (multimedialny) środek dydaktyczny służący optymalizacji procesu nauczania – uczenia się, także jako interaktywne medium edukacyjne czy też narzędzie intelektualne.

Należy jednak w dyskursie naukowym, jak i w organizacji naukowo-badawczej nie koncentrować się na odpowiednim doborze metod, ich zakresem pojęciowym we współczesnym procesie dydaktycznym. Raczej tu nieodzowna jest analiza edukacyjnych potrzeb studentów oraz wyników osiąganych przez nich w ramach wirtualnej dydaktyki, kształcenia oraz szeroko pojętej edukacji (Zaclona T., Woźniak D., 2012).

Próba diagnozy funkcjonowania studentów w przestrzeni wirtualnej. Niniejsza diagnoza jest próbą określenia (zidentyfikowania) stanu rzeczywistości wirtualnej dydaktyki w ramach zdalnego kształcenia studentów, na podstawie pilotażowych badań ankietowych przeprowadzonych w dniach 25–29.06.2020 wśród 339 (100%) studentów, w tym jedna osoba (0,3%) z Akademii Pedagogiki Specjalnej

w Warszawie i 338 (97,7%) osoby z Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie. Respondentami w większości były kobiety (78,8%, N= 267). Mężczyźni stanowili zdecydowana mniejszość (21,2%, N=72). W znacznym stopniu w badaniu wzięli udział osoby studiujący na drugim (31%) i trzecim (32%) roku.

Zagadnienia zawarte w badaniu ankietowym dla studentów w swej istocie są pytaniami o rzeczywistość oraz wizję zdalnego kształcenia akademickiego, a zarazem pytaniami o wiedzę, o tym, jak wobec tej istniejącej rzeczywistości należy się zachować zarówno ze strony uczelni, jak i samych studentów. Szczegółowa analiza obrazu rzeczywistości z zebranych wypowiedziach wskazuje, iż są one konstruowane na trzech poziomach, tj.:

– poziomie wizji deskryptywnej zdalnego kształcenia, tj. na podstawie realnego, codziennego doświadczenia z praktyki akademickiej w wymiarze trudności, barier oraz blokad biurokratyczno-kompetencyjnych,

– na poziomie wizji normatywnej, tj. zbioru przekonań, potrzeb i wartości kształcenia akademickiego nt. jak zdalne kształcenie powinno być realizowane w ujęciu prawnodydaktycznym, tj. w bezpiecznych procedurach gwarantowanych przez uczelnię,

– wizji propagowanej, tj. opisywanie, analizowanie oraz inicjowanie najlepszych (innowacyjnych) wzorców (skutecznych i efektywnych) nt. wyzwań i potrzeb dydaktycznych rzeczywistości zdalnego kształcenia, z którymi styka się student i uczelnia.

Praktycznie wszyscy respondenci ściśle odnieśli się do wyżej wymienionych wizji rzeczywistości determinując tu swoje nie tylko przekonania, ale i sposób działania w zakresie procesu zdalnego kształcenia. W tym miejscu należy podkreślić, iż wybór określonych sposobów działania jest rezultatem uwzględniania nie tylko adekwatności „instrumentalnej” (w ten *sposób* osiągnę cel), lecz również adekwatności normatywnej (jest to sposób, którym *ja* mogę lub powinnam się posłużyć), dla założenia zaś o szansach niezbędne jest określenie granicy kosztów, w co również interferują wartości i potrzeby.

Niewątpliwie preferowany sposób (metoda, tryb) kształcenia przez respondentów – 54,6% w trybie tradycyjnym, a tylko w 13% w trybie e-learningowym i 1,5% hybrydowej oddziałuje na przekonanie o deskryptywnej relacji komunikacyjnej z Uczelnią, wykładowcami, z kolegami i promotorem.

Generalnie respondenci preferują, tj. wyrażają wiołę korzystania z wiedzy wykładowców w formie wykładów na Uczelni (69,7%) oraz bezpośrednią konsultację z wykładowcami (30,7%). I co w tym miejscu należy podkreślić, iż w ramach korzystania ze źródeł wiedzy potrzebnej na zajęcia, aż w 77,3% są to materiały informacyjne pozyskane z internetu. Mamy tu zatem do czynienia z praktyką przenikania się elementów tradycyjnego kształcenia z elementami e-learningu, kreując specyficzny model hybrydowego kształcenia.

W ramach uzyskanych danych odzwierciedlających najważniejsze aspekty poszczególnych poziomów rzeczywistości zdalnego kształcenia wydają się relacje między wizją deskryptywną, a wizją normatywną zdalnego kształcenia. Otóż u podłoża wizji normatywnej leży przeświadczenie studenta, iż proces kształcenia i edukacji powinien być i toczyć się zgodnie z logiką i zdrowym rozsądkiem, a uczelnia powinna działać w sposób racjonalny i przejrzystymi procedurami zdalnego kształcenia. Taka wizja jest niewątpliwie budowana na bazie oczekiwań, potrzeb i wartości akademickich, szacunku i podmiotowości studenta, kompetencji

społecznych, dydaktycznych i organizacyjnych uczelni, w tym przede wszystkim wykładowców.

Bezspornym jest fakt, iż jakość i efekty kształcenia zależą od wymiaru także relacji dydaktyczno-internetowej: wykładowca (promotor) – student, student – uczelnia. Jak to wskazują dane z badania to komunikowanie się drogą internetową jest niestety incydentalne nieprzekraczające średnio w skali takiego komunikowania się tylko w odniesieniu do jednej trzeciej studentów. W ramach wizji propagowanej można stwierdzić, iż praktycznie wszyscy studenci mają pełny dostęp do korzystania z internetu w ramach przede wszystkim z laptopa (84,4%) oraz smartfon'a (72%).

Zamiast zakończenia. Zagadnienie cyfryzacji uczelni, zajęć dydaktycznych, obron prac dyplomowych itp. w czasie rzeczywistym, a także studiowania przez Internet stało się bardzo nagłące i popularne w społeczeństwie oraz środowisku akademickim z uwagi na pandemię koronawirusa Sars-CoV-2.

Jak to wynika z publikacji prasowych niektóre uczelnie dopiero wdrażają lub rozwijają odpowiednie procedury dydaktyczne zdalnego kształcenia, inne zaś od dawna były przygotowane na taką sytuację i zajęcia dydaktyczne odbywają się bez większych zakłóceń, tyle tylko, że przed monitorem komputerów. Niewątpliwie faktem stały się wirtualne dziekanaty i cyfrowe indeksy, a także odpowiednie serwery, oprogramowanie, strony internetowe i platformy. Wirtualizacja uczelni wyższych spowodowała generalnie testowanie nowej formy studiowania całkowicie lub niemal w pełni w wymiarze wirtualnym czyli studiów internetowych, zwanych także studiami wirtualnymi. Taki sposób studiowania ma niewątpliwie zalety jak np. zaoszczędzenie czasu na dojazdy czy też umożliwienie lub ułatwienie studiowania osobom niepełnosprawnym. Nie bez znaczenia jest tu także oszczędność w kosztach prowadzenia tj. utrzymania infrastruktury danej uczelni.

O wadach i zaletach zdalnego kształcenia mówi się wiele. Jednakże właściwe jest tu podejście uwzględniające wiele zasadniczych filarów zdalnego kształcenia, tj.: wirtualną strefę studenta, wirtualna strefę wykładowcy, wirtualny dziekanat, dział uczelni multitransmisji zajęć oraz opcje korzystania z systemu w formie aplikacji mobilnej. Nadto co jest kluczowym aspektem dla środowiska akademickiego to konieczność dopracowania treści akademickiej pracy zdalnej.

Jak to starano się przedstawić w niniejszej publikacji rzeczywistość i wizja zdalnego kształcenia jest złożona i determinowana wieloma czynnikami o charakterze przede wszystkim systemowym (prawnym, organizacyjnym i dydaktyczno-kompetencyjnym).

LITERATURA

Adamczyk, B. (2008). *Model pedagogiki Jezusa w przekazie biblijnym. Współczesne polskie dyskursy*, Kraków: WAM.

Banasiaak M. i Parafinowicz, R. (2015). Teoria i praktyka działań hybrydowych. *Zeszyty naukowe AON*, nr 2(99).

Chałupka, M. (2020). Czy wirus pokonał blokady e-kształcenia? *Forum Akademickie*, nr 6.

Dęjnarowicz, Cz. i Karwat T. (1974). *Modele programowania w dydaktyce*, Wrocław: PWS.

Drozdowicz, Z. (2020). Nauka w okresie pandemii. *Forum Akademickie*, nr 4.

Gibson, W. (1984). *Neuromancer*. New York: Ace Books.

Kuzior, A. i Janczyk J. (2016). Cyberprzestrzeń – poszerzona przestrzeń społeczna – wybrane obszary ewaluacji. *Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej*, seria Organizacja i Zarządzanie, z. 87.

Lejman, J. (2013). Człowiek a przestrzeń – przebywanie w przestrzeni (o filozofii „spacjocentrycznej” uwag kilka). *Wschodni rocznik humanistyczny*, t. IX.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2020). *Kształcenie zdalne na uczelniach*. URL: <https://www.gov.pl/web/nauka/ksztalcenie-zdalne-na-uczelniach> (dostęp: 30.05.2020).

Polak, K. (2004). *Modele nauczania i możliwości ich wykorzystywania w dydaktyce akademickiej*. Red. D. Skulicz, *W poszukiwaniu modelu dydaktyki akademickiej*. Kraków: UJ.

Rekomendacje Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kształcenia prowadzonego z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość, Ustawa z dnia 2 marca 2020 o szczególnych rozwiązaniach związanych z zachowaniem i przeciwdziałaniem COVID - 19 (Dz.U. 2020 poz. 567 z późn. zm.).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 23 marca 2020r. w sprawie czasowego ograniczenia funkcjonowania niektórych podmiotów systemu szkolnictwa wyższego i nauki w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19 [on the temporary limitation of the functioning of certain entities of the higher education and science system in relation to the prevention, counteraction and combating COVID-19]. (Dz. U. z 2020, poz. 511 z późn. zm).

Świergiel, E. (2013). *Edukacja przez całe życie na uczelniach wyższych – dobre praktyki. Raport*. Szczecin: Zachodniopomorska Szkoła Biznesu.

Wawer, R. i Wawer, M. (2010). Wykorzystanie edukacyjnej przestrzeni wirtualnej na przykładzie dydaktycznych animacji komputerowych. *Edukacja – Technika – Informatyka. Rocznik Naukowy*, nr 1, cz. 2, Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski.

Wiśniewska, A. (2017). Formy i metody nauczania w szkole wyższej. *Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula*, nr 1(51).

Zacłona, T. i Woźniak, D. (2012). Od kształcenia do innowacji – szkoła wyższa jako organizacja naukowo-badawcza. *Współczesne Zarządzanie*, nr 2.

REFERENCES

Adamchik, B. (2008). Model pedagogiki Ezusa w pshekaze bibliinyim. [The Jesus Pedagogy Model in Biblical Tradition]. *Vspulchesne polske dyiskursyi*, Krakuv: VAM. [in Polish]

Banasyak, M., Parafinovich, R. (2015). Teorya i praktyika dzyalan hyibryidovyih [Theory and practice of hybrid activities.]. *Zeshityi naukovе AON*, nr 2 (99). [in Polish]

Halupka, M. (2020). Chi virus pokonal blokady e-kshtaltsenya? [Has the virus overcome eLearning blockades?]. *Forum Akademitske*, nr 6. [in Polish]

Deynarovich, Ch. I Karvat T. (1974). *Modele programovanya v dyidaktyitse* [Programming models in didactics]. Vrotslav: PVS. [in Polish]

Drozdovich, Z. (2020). Nauka v okrese pandemi [Science during a pandemic]. *Forum Akademitske*, nr 4. [in Polish]

Gibson, V. (1984). *Neuromantser*. Nev Yiorк: Atse Books.

Kuzyor, A. I Yanchik Y. (2016). Tsyiberpshestshen – poshezhona pshestshen spolechna – vyibrane obsharyi evalyuatsi [Cyberspace - extended social space - selected areas of evaluation]. *Zeshityi naukovе Politehniki Slyonskey, serya Organizatsya i Zazhondzane*, z. 87. [in Polish]

Leyman, Y. (2013). Chlovek a pshestshen – pshebyivane v pshestsheni (o filozofii „spatsotsentrychney” uvag kilka) [Man and space - being in space (a few remarks on the “space-centric” philosophy)]. *Vshodni rochnik humanistychnyi*, t. IX. [in Polish]

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyizhshego (2020). *Kshtaltsene zdalne na uchelnayah* [Distance learning at universities]. URL: <https://vvv.gov.pl/veb/nauka/kshtaltsene-zdalne-na-uchelnayah> (dostemp: 30.05.2020). [in Polish]

Polyak, K. (2004). Modele nauchanya i mozhlivostsi ih vyikozhystyivanya v dyidaktytse akademitskey [Teaching models and the possibilities of their use in academic teaching]. Red. D. Skulich, *V poshukivanyu modelyu dyidaktyki akademitskey*, Krakuv: UJ. [in Polish]

Rekomendatse Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyizhshego v sprave kshtaltsenya provadzzonego z vyikozhistanem metod i tehnik kshtaltsenya na odleglosts, [On education with the use of distance learning methods and techniques]. *Ustava z dnya 2 martsa 2020 o schegulovyih rozvyonzanyih zvyonzanyih z zahovanem i pshetsivdzyalanem TsOVID - 19* (Dz.U. 2020 poz. 567 z pozn. zm.). [in Polish]

Rozpozhozndzene Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyizhshego z dnya 23 martsa 2020r. v sprave chasovego ogranichenya funktsionovanya nekturyih podmYotuv systemu shkoolnictva vyizhshego i nauki v zvyonzku z zapobeganiem, pshetsivdzyalanem i zvalchanem TsOVID-19 (Dz. U. z 2020, poz. 511 z puzn. zm). [in Polish]

Svergel, E. (2013). *Edukatsya pshez tsale zhitse na uchelnayah vyizhshih – dobre praktyiki. Raport* [Lifelong education at universities - good practices. Report]. Schetsin: Zahodnyopomorskaya Shkola Biznesu. [in Polish]

Vaver, R. I Vaver, M. (2010). Vyikozhistanе edukatsyiynе pshestsheni virtualney na pshikladze dyidaktyichnyih animatsi komputerovyih [The use of educational virtual space on the example of didactic computer animations]. *Edukatsya – Tehnika – Informatyka. Rochnik Naukovi, nr 1, ch. 2*, Zheshuv: Universytet Zheshovskiy. [in Polish]

Visnevskaya, A. (2017). Formy i metody nauchanya v shkole vyizhshey [Forms and methods of teaching at a university]. *Kvartalnik Naukovi Uchelni Vistulya, nr 1(51)*. [in Polish]

Zatslona, T. I Voznyak, D. (2012). Od kshtaltsenya do innovatsi – shkola vyizhsha yako organizatsya naukovo-badavcha [From education to innovation - a university - a scientific and research organization]. *Vspulchesne Zazhozndzane, nr 2*. [in Polish]

ВІРТУАЛЬНИЙ ВИМІР ВИКЛАДАННЯ В УНІВЕРСИТЕТ

Скубіш Йоланта

доктор, викладач кафедри педагогіки

Гуманітарно-економічної академії,

м. Лодзь, Польща

ORCID: 0000-0002-2171-4454

e-mail: j.skubisz@wp.pl

Анотація. Стаття є спробою представити сучасні дилеми та проблеми дидактики й освіти в університеті в умовах дистанційного навчання, дистанційної роботи та практики викладання. Показано, що використання електронного середовища насамперед для дидактики змінює сучасний дидактичний процес, який пов'язаний з появою нових форм спілкування в академічному середовищі, які багато в чому відрізняються від фізичного світу. Йдеться не стільки про розширення чи доповнення традиційної дидактики та

освіти, що проводяться у фізичному просторі, скільки про перенесення їх в альтернативний електронний простір. Перевагам та недолікам дистанційного навчання приділялося достатньо уваги. Однак відповідний підхід враховує низку провідних основ дистанційного навчання, тобто віртуальну студентську зону, віртуальну лекторську зону, віртуальний деканат, університетський відділ багатопрофільної передачі занять та варіанти використання системи у вигляді мобільного додатка. Більше того, ключовим аспектом академічної спільноти є необхідність уточнення академічного змісту віддаленої роботи. Це пов'язано з необхідністю розробки нових (інноваційних) принципів практики в освітній ситуації, яка створюється в електронному середовищі. Більше того, ситуація, спричинена коронавірусом Sars-Cov-2, запровадила нову юридичну особу, тобто віддалену роботу академічних викладачів. Тому ця публікація намагається представити академічну реальність у цій галузі та бачення місця дистанційного навчання, які є складними й визначаються багатьма насамперед чинниками системного характеру (правовими, організаційними та дидактично-компетентнісними).

Ключові слова: кіберпростір, освітній простір, віддалене навчання, дистанційна робота, онлайн-навчання.

Стаття надійшла до редакції 01. 10. 2020 р.